

Αυτόματον: Περιοδικό Ψηφιακών Μέσων και Πολιτισμού

Τόμ. 2, Αρ. 1 (2022)

Ορίζοντες Μέλλοντος

Σχόλια πάνω στο Κάστρο των Βαμπίρ

Κώστας Σαββόπουλος, Αντρέας Μερκούρης

doi: [10.12681/automaton.31716](https://doi.org/10.12681/automaton.31716)

Copyright © 2022, Κώστας Σαββόπουλος, Αντρέας Μερκούρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σαββόπουλος Κ., & Μερκούρης Α. (2022). Σχόλια πάνω στο Κάστρο των Βαμπίρ. *Αυτόματον: Περιοδικό Ψηφιακών Μέσων και Πολιτισμού*, 2(1), 123-127. <https://doi.org/10.12681/automaton.31716>

Σχόλια πάνω στο Κάστρο των Βαμπίρ

Κώστας Σαββόπουλοςⁱ, Αντρέας Μερκούρηςⁱⁱ

Ο Φίσερ (Fisher) έγραψε αυτό το άρθρο πριν από περίπου μία δεκαετία – το «μακρινό» 2013. Ωστόσο, για εμάς που κάναμε τη μετάφραση, το κείμενο φαντάζει εξαιρετικά επίκαιρο. Πολλά από τα αδιέξοδα που παρουσιάζονται στο κείμενο όπως, για παράδειγμα, η μεταστροφή του Κόμματος των Εργατικών σε μια νεοφιλελεύθερη, εύπεπτη και πολιτικά ορθή εκδοχή των Tories – κάτι που ο Φίσερ είχε ήδη διαγνώσει από την δεκαετία του 1990 – ήρθαν στο προσκήνιο στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα με την επικράτηση του ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του 2015. Το κλασικό, απλό, αλλά παρ' όλα αυτά ισχύον σχήμα του «Δεν Υπάρχει Εναλλακτική» (TINA)¹, ειδικότερα στο πλαίσιο του *Καπιταλιστικού Ρεαλισμού* όπως εύστοχα τον περιγράφει ο ίδιος στο ομώνυμο βιβλίο του 2009, μας δείχνει τα δόντια του.

Οι εναλλακτικές πολιτικές, τουλάχιστον σε επίπεδο διακυβέρνησης, έχουν συναντήσει τα όριά τους. Ο καπιταλισμός έχει κυριαρχήσει και ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί το κυρίαρχο κοινωνικό δόγμα. Μέσα σε ένα τέτοιο τοξικό πεδίο, τα κινήματα, η άσκηση πολιτικής «από τα κάτω», ακόμα και ο πολιτικός διάλογος, αποκτούν κάποια ποιοτικά χαρακτηριστικά που αναπόφευκτα «μολύνονται» από την κυρίαρχη ιδεολογία. Να το θέσουμε αλλιώς. Έχουμε ξεχάσει να κάνουμε κριτική γιατί, μάλλον, έχουμε ξεχάσει τους θεμελιώδεις κανόνες που τη διέπουν. Δηλαδή, ασκούμε κριτική σε κάτι προκειμένου να βελτιωθεί, ή έστω για να δημιουργή-

i. Υποψήφιος διδάκτορας, τμήμα Πολιτικών Επιστημών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, savno92@yahoo.gr.

ii. Φοιτητής, τμήμα Πολιτικών Επιστημών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

γήσουμε έναν νέο χώρο αγωνισμού στα συγκείμενα του οποίου μπορούμε να διεκδικήσουμε πράγματα που, εκ πρώτης όψεως, φαίνονται αδύνατα. Δεν μιλάμε φυσικά για μια καλοπροαίρετη κριτική στον καπιταλισμό προκειμένου να εξανθρωπιστεί, γιατί ούτως ή άλλως παίρνουμε ως δεδομένο πως ο καπιταλισμός δεν επιδέχεται διόρθωση ή εκδημοκρατισμό.

Εκείνο στο οποίο αναφερόμαστε είναι ακριβώς αυτό που υπογραμμίζει και ο Φίσερ: την ανάγκη για επαναπροσέγγιση ή καλύτερα για επανεφεύρεση της συντροφικότητας και της αλληλεγγύης. Η ανάληψη της κριτικής απέναντι σε κάτι ή σε κάποιον/αν που δεν είναι από ιδεολογική θέση εναντίον μας, οφείλει να αφήνει ένα ελεύθερο πεδίο που θα αναγνωρίζει πως όλοι οι άνθρωποι διαμορφώνονται και ζουν μέσα από παρόμοιες δομές, πως αναπαράγουν τις ίδιες αντιφάσεις και παθογένειες, και πως έχουν την δυνατότητα της αλλαγής και της εξέλιξης. Κανένας και καμία δεν γεννήθηκε τέλειος ή τέλεια.

Υπάρχουν δύο άξονες πάνω στους οποίους μπορούμε να τοποθετήσουμε αυτή τη σκέψη. Δύο λόγοι, δηλαδή, για τους οποίους θεωρούμε πως η κριτική σκέψη έχει μετατραπεί από εργαλείο βελτίωσης σε εργαλείο πολεμικής.

Ο πρώτος λόγος είναι η διάχυση του καπιταλιστικού φαντασιακού σε ολόκληρο το κοινωνικό σώμα. Από τον πολιτισμό μέχρι την εργασία και από την πολιτική μέχρι τις διαπροσωπικές σχέσεις, ο καπιταλισμός αποτελεί τον μοναδικό παραγωγικό πόλο. Τα υπό άλλες συνθήκες, «ταξικά μας γυαλιά» έχουν πάει περίπατο. Κάθε συναίσθημα, κάθε αίτημα, κάθε επιθυμία, φαίνεται να διαμεσολαβείται από το Κεφάλαιο και την ανεστραμμένη του οπτική. Πώς μπορείς να σκεφτείς με διαφορετικό, πέρα από τον κυρίαρχο τρόπο, όταν όλες οι προσλαμβάνουσές μας έχουν ένα συγκεκριμένο πρόσημο; Είναι σαν να σου ζητείται να περιγράψεις ένα πρόσωπο που δεν έχεις δει ποτέ. Προκαλεί έναν κόμπο, ένα υπαρξιακό σοκ που σε γενικές γραμμές γίνεται αδύνατον να υπερβούμε.

Η αποίκηση όλων των πεδίων του αισθητού κόσμου από τον καπιταλισμό έχει δημιουργήσει ένα διευρυμένο πλέγμα ανικανότητας για φαντασία, για συναίσθηση και, γενικώς, για εκείνα τα συναισθήματα και τις λειτουργίες που ο καπιταλισμός θεωρεί περιττά και άχρηστα, εφόσον δεν συμβάλλουν με θεμελιώδη τρόπο σε κάποια διαδικασία παραγωγής. Το δόγμα του «ΤΙΝΑ» έχει απλώσει τα πλοκάμια του σε όλη την κοινωνία και μας έχει αφαιρέσει βασικές λειτουργίες.

Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο όπου το Μέλλον φαντάζει δεδομένο και πλήρως εναρμονισμένο με το μέλλον του Καπιταλισμού – μια μίζερη, βαρετή και αέναη αναπαραγωγή του ήδη υπάρχοντος – κάθε διάθεση για κριτική εμποτίζεται από αυτήν ακριβώς τη δυσθυμία. Γιατί να μπεις άλλωστε στη διαδικασία να κάνεις κριτική σε κάτι ώστε να γίνει καλύτερο, αφού τελικά όλα φαίνεται να παραμένουν

ίδια; Ποιο το νόημα της προόδου όταν στο όριο της ορατής, πλέον, γραμμής του Τέλους βρίσκεται μόνο απόγνωση; Γιατί να θέλει ο Σίσυφος να καλυτερέψει κάτι στη ζωή του αφού τα μόνα πράγματα που μπορεί να δει είναι ένας βράχος και ένας λόφος;

Ακούγεται αρκετά απόλυτο, ωστόσο, αν αναλογιστούμε τις δομικές/κοινωνικές κρίσεις που έχουν εκδηλωθεί τα τελευταία χρόνια με διάφορες μορφές, θα διαπιστώσουμε ότι με βάση την πεπατημένη κριτική σκέψη δεν έχουμε κανένα λόγο να είμαστε αισιόδοξοι για το μέλλον. Ένα μέλλον που παρά την αβεβαιότητα του μας έχει δώσει κάποια εχέγγυα σχετικά με το ότι αυτή η αβεβαιότητα θα είναι σίγουρα χειρότερη από την βεβαιότητα της προηγούμενης χρονιάς. Με άλλα λόγια, κάθε πέρυσι και καλύτερα.

Μέσα σε αυτό το πεδίο υπαρξιακού τέλματος από τη μία, και αδυναμίας για άρθρωση μιας εναλλακτικής πορείας από την άλλη, η κριτική θεωρία από εργαλείο βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης γίνεται εργαλείο καταστροφικής αποδόμησης. Τίποτα δεν αξίζει, οπότε όλα πρέπει να καταστραφούν. Αυτή η σχεδόν πολεμική, σταυροφορική διάθεση εναντίον όλων των «ακάθαρτων» και συνένοχων στοιχείων δεν λειτουργεί αντιθετικά με το Κεφάλαιο και τον καπιταλισμό. Ίσα ίσα, τα τροφοδοτεί.

Ο δεύτερος λόγος είναι η επέλαση του ναρκισσισμού. Ήδη από την αρχή της δεκαετίας του 2010, αναδύεται ένα νέο είδος ακτιβισμού και «πολιτικοποίησης» που βασίζεται ιδιαίτερα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, και στην οικοδόμηση της «περσόνας». Η περσόνα είναι συνήθως ένα άτομο που ακολουθεί κάποια γενική ιδεολογία με αόριστο και αφηρημένο τρόπο, και η οποία όμως δεν υπακούει σε κάποιον ελεγκτικό μηχανισμό, σε κάποιο κόμμα, σε κάποια οργάνωση ή σε κάποιου είδους αντίστοιχη πολιτική ομαδοποίηση. Κατά συνέπεια, οι θέσεις που αναλαμβάνει δεν εξαρτώνται από κάποια ιδεολογική αρχή, αλλά πρωτίστως από το μέγεθος του κοινωνικού κεφαλαίου που μπορεί να συσσωρεύσει και τον αριθμό των «followers» που μπορεί να συγκεντρώσει. Για αυτό και πολλές φορές η «περσόνα» αναλαμβάνει πολιτικές θέσεις που μπορεί να είναι εξαιρετικά αντιφατικές μεταξύ τους. Μια δεδομένη χρονική στιγμή μπορεί να υποστηρίζει κάτι, και την αμέσως επόμενη να αλλάζει την τοποθέτησή της ριζικά.

Βαρύνουσας σημασία σε αυτό το σημείο είναι η θέση του Φίσερ αναφορικά με την αντικατάσταση της πολιτικής στάσης από την ηθικολογία. Η πολιτική στάση απομακρύνεται από την παραδοσιακή μαρξιστική βάση του υλισμού και μπαίνει στη σφαίρα της μεταφυσικής, εκεί δηλαδή που κυριαρχούν (ως δοθέντα) η αισθητική και η ηθική – τα κατεξοχήν πεδία κυριαρχίας του Κεφαλαίου. Το ζητούμενο πλέον δεν είναι η συγκρότηση κάποιου συλλογικού υποκειμένου, όποια

μορφή και αν (θέλουμε να) έχει αυτό, αλλά η συσσώρευση ηθικού και αισθητικού κεφαλαίου από το κάθε άτομο. Οικολόγος πλέον είναι αυτός ο οποίος καταναλώνει έξυπνα και ηθικά· φεμινιστής είναι αυτός ο οποίος θα συμμετάσχει σε σταυροφορίες ενάντια σε pop προϊόντα που στιγματίζονται ως σεξιστικά· αντικαπιταλιστής είναι αυτός ο οποίος θα ανεβάσει μια selfie από διαδήλωση ή θα αναδημοσιεύσει στο Facebook ένα καυστικό πολιτικό άρθρο που ανάθεμα αν θα έχει διαβάσει.

Η περσόνα αποτελεί την ψηφιακή προσωποποίηση της προσαρμοστικότητας του Κεφαλαίου. Η πλαστικότητα της «πολιτικής τοποθέτησης» μιας περσόνας, εξαρτάται μόνο από τους followers και τα like με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που το περιεχόμενο και η βασική λειτουργία ενός εμπορεύματος, ενός «αγαθού», εξαρτάται από το ενδεχόμενο κέρδος. Η κυρίαρχη πολιτική γίνεται προσομοίωση και επιτελείται από ψηφιακά άβαταρ χωρίς να υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο επίδικο. Οι δολοφονίες χαρακτήρα και οι καταγγελίες λαμβάνουν χώρα μπροστά σε ένα μεγάλο συναισθηματικό ψηφιακό ακροατήριο· και αν κάτι τελικά κερδίζει δεν είναι ποτέ ένα πολιτικό διακύβευμα, παρά μόνο παράγεται υπεραξία ηθικής και συναισθήματος, τα οποία όπως έχουμε ήδη σημειώσει συνιστούν το συναισθηματικό συνάλλαγμα από το οποίο τρέφονται οι περσόνες.

Από το «a copy of a copy of a copy» των Nine Inch Nails περνάμε στο «simulacrum of a simulacrum of a simulacrum». Έτσι, στο τέλος δεν έχει απομείνει τίποτα που να θυμίζει ότι λαμβάνει κάπου χώρα κάποια πολιτική διαδικασία η οποία δεν θα συνίσταται απλώς στη λεκτική επίκληση ενός πολιτικού ομοιώματος. Στην πραγματικότητα, υπάρχει μόνο η προσομοίωση της πολιτικής, η επίφαση.

Πρόκειται για έναν στρατό από ψηφιακές και μιντιακές περσόνες που θα έκαναν ακόμα και τατουάζ το σφυροδρέπανο ή το άλφα σε κύκλο – αν ήταν της μόδας – προκειμένου να μας πείσουν πως είναι ριζοσπάστες, ενώ ταυτόχρονα δεν έχουν βρεθεί ποτέ στη ζωή τους σε μια κινητοποίηση· όπου ενώ το μηνιαίο τους εισόδημα ξεπερνάει κατά πολλές φορές τον μέσο μισθό ενός εργαζομένου, την αμέσως επόμενη στιγμή μας εγκαλούν γιατί δεν λαμβάνουμε τόσο ριζοσπαστικές θέσεις όσο αυτοί.

Περισσότερο από την επανεφεύρεση της αλληλεγγύης και της συντροφικότητας υπάρχει επιτακτική ανάγκη να ξαναβρούμε τον τρόπο να κάνουμε πολιτική. Άμεσα, υλικά και αποτελεσματικά. Με τρόπο δηλαδή, που θα παράγει υλικά αποτελέσματα. Μακριά από την νεοφιλελεύθερη ενσωμάτωση της περσόνας και των Μ.Κ.Ο., εκτιμάμε ότι πρέπει να επιδιώξουμε μια πολιτική που να θέτει πάλι το επίδικο της τάξης – όχι ως φετίχ, ούτε βέβαια ως το μοναδικό σημείο πολιτικής συγκρότησης. Να το θέτει, ωστόσο, ως εκείνο το σημείο που είναι ικανό να παρα-

γάγει κίνηση και υλική αλλαγή· ως εκείνο το σημείο πάνω στο οποίο θα μπορούν να συναντηθούν και άλλες μορφές καταπίεσης· ως ένα σημείο που θα μπορεί να συνδέσει διαφορετικά υποκείμενα, ανεξαρτήτως φύλου, σεξουαλικότητας, καταγωγής, θέσης στην κοινωνική πυραμίδα και τοποθέτησης στο φάσμα της «ριζοσπαστικότητας».

Η έξοδος από το Κάστρο των Βαμπίρ θα πρέπει να συνεπάγεται και την ταυτόχρονη διάλυσή του. Και μετά την ρίψη αλατιού σε εκείνη την καμένη γη ώστε να μην φυτρώσει ποτέ ξανά τίποτα τόσο διασπαστικό και εχθρικό προς την κοινωνία. Όσο περισσότερο παραμένουμε στο ή και μας διαφεντεύει το Κάστρο των Βαμπίρ, τόσο περισσότερο κινδυνεύουμε να αποτύχουμε να βρούμε την έξοδο και να καταλήξουμε να περιφερόμαστε μέσα στους διαδρόμους του με τα κακέκτυπα του Γκάρι Όλντμαν (Gary Oldman) να μας υποδεικνύουν τι σημαίνει ηθική, πολιτική και αισθητική, και κυρίως, το ταξικό μας συμφέρον.

Σημειώσεις

1. There Is No Alternative. Νεοφιλελεύθερο δόγμα που προέρχεται από την γνωστή θέση για το «Τέλος Της Ιστορίας» και των ιδεολογιών, και θεωρεί πως δεν υπάρχει καμία πολιτική εναλλακτική απέναντι στον καπιταλισμό.